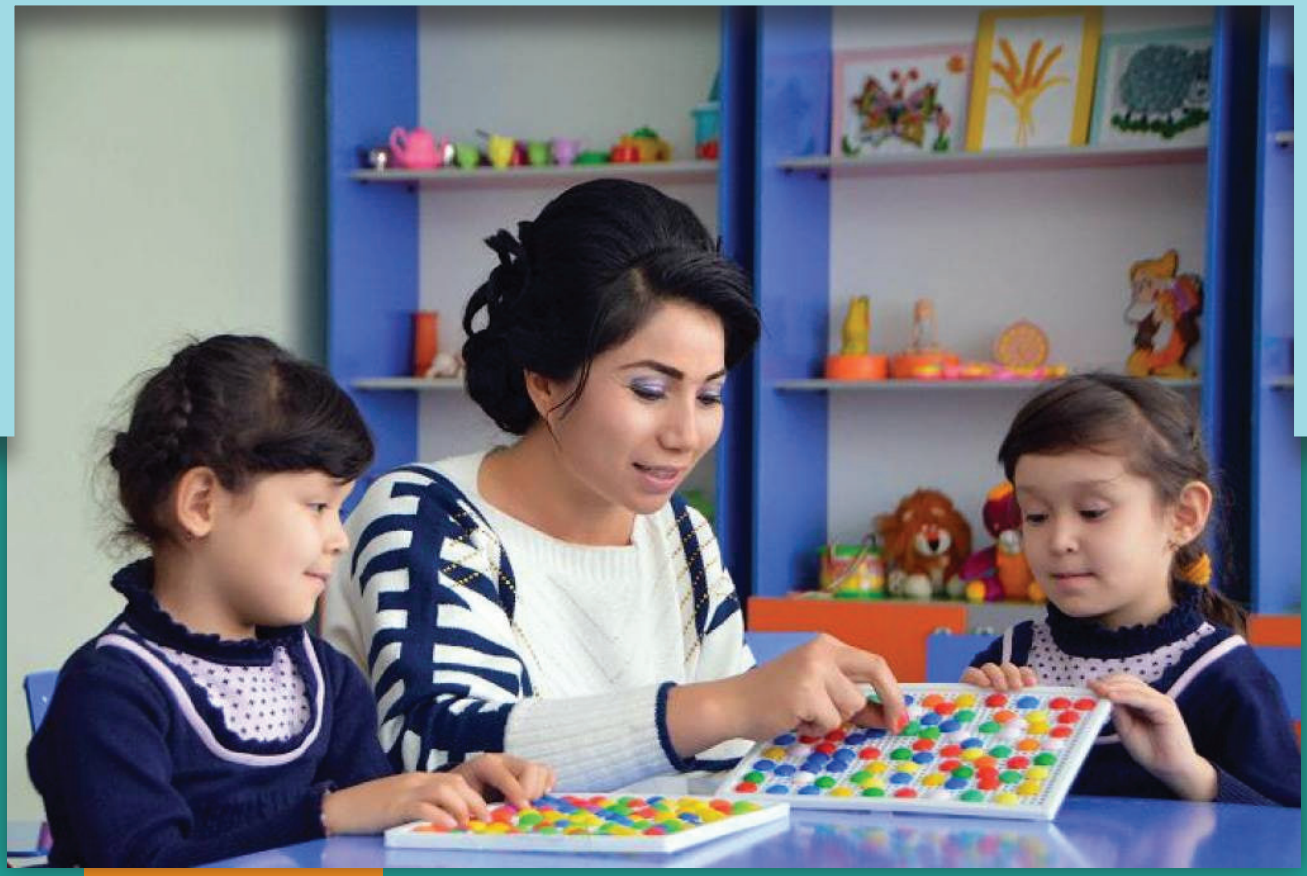
ISSN: 3060-4613

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№11(4)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslaşgan ilmiy jurnal

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Elektron naşr. 438 sahifa,
18-noyabr, 2026-yil.

BOŞ MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOŞ MUHARRIR ÖRINBOSARI:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGAŞI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Şoumarov Ğ.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirğizboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şaripov Ş.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şermuhammadov B.Ş. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qöldoşev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozoğiston)
Rejep Özyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Ça – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Ş. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi Özbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM boş muharriri, Özbekiston Respublikasida xizmat körsatgan jurnalist, filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Ğafurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Şomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Nematov Ş.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yiça falsafa doktori (PhD)
Yuldaşeva F.I. – pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldaşeva D.B. – filologiya fanlari böyiça falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qaşqadaryo viloyati Maktabgaça va maktab ta'limi boşqarmasi boşliğining birinçi örinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bölimining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor öğli – Pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va işbilarmon" MÇJ
Hamkorlarimiz: Özbekiston Respublikasi Ta'lim va ilm-fan vazirligi, Özbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDİTORİAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali Özbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni çop etiş uçun milliy ilmiy naşrlar röyxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari böyiça: OAK Kengaşi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

• Ekspert kengaşi (29.10.2024-y., №10)

• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari böyiça: Toşkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

• Ekspert kengaşi (25.05.2025-y., №10)

• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

Özbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA CONTENTS СОДЕРЖАНИЕ

MUNDARIJA

Zamonaviy ta'lim muhitida yoşlarni oilaviy hayotga va mas'uliyatli ota-onalikka tayyorlaşning pedagogik mexanizmlari 10
Asadova Mahliyo Nasimjon qizi

Maktabgaça ta'limda kommunikativ könikmalarni rivojlantirişda interaktiv pedagogik ta'limiy resurslardan foydalaniş metodikasi 14
Bektemirova Şevinç Şavkatjonovna

Maxsus harakatli öyinlar yordamida yoş gandbolçilarda qaror qabul qiliş tezligi va öyin tafakkurini şakllantiriş 19
Ibodullayev Suxrobek Xayrulla öğli

Pedagog kadrlarning kasbiy rivojlanişini boşqarişda zamonaviy menejment yondaşuvlari 23
Qosimova Şaxnoza Mirsaidovna, Jörayeva Nargiza Tairovna

Pedagog kadrlarning individual kasbiy rivojlaniş trayektoriyasini şakllantirişning pedagogik mexanizmlari ... 27
Abduxalimova Matlyuba Abdukarimovna, Jörayeva Nargiza Tairovna

Talabalarning kasbiy axborot kompetentligini individual va tabaqalaştirilgan yondaşuvlar asosida rivojlantiriş metodikasi 31
Yölçiyev Maş'albek Erkinoviç

Sun'iy intellekt bilan muloqot va uning şaxs qadriyatlariga ta'siri 34
Nurmuxamedov Bahodir Xolpulatovich

Jismoniy tarbiya va sport mutaxassislarining raqamli kompetentligini takomillaştiriş 40
Karayev Voxid Şirinbekoviç

Boşlanğiç sinf öquvçilarining öqişga motivatsiyasini oşirişda "Kitob–Hamroh–Ovoz" integrativ modelidan foydalaniş 47
Mamasoliyeva Diyora Ilhomjon qizi, Sariyev Şarafjon Urozbayeviç

Elektron portfoliolarning ta'lim sifati bilan özaro boğliqligi va uni takomillaştirişning pedagogik imkoniyatlari 53
Kopbayeva Baxtigul Ziyadadinovna

Ta'lim oluvçilarga tabiiy fanlarni öqitişning nazariy asoslari 60
Kuyçiyeva Möjizaxon Abdumannobovna

Bölajak öqituvçilarning ma'naviy kompetentligini rivojlantiriş texnologiyasi samaradorligi 64
Mamajonov Ötkirbek Tojiddinoviç

Keys-texnologiyalarning maktabgaça ta'lim jarayonidagi imkoniyatlari 69
Omonullayeva Dilfuza Asadulla qizi

Yengil darajali aqli zaif maktabgaça yoşdagi bolalarni ertak terapiyasi vositasida ijtimoiylaştiriş metodikasi ... 73
Qöçqarova Öğiljon Umar qizi

Bölajak biologiya öqituvçilarining pragmatik fikrlaşini kasbiy-pedagogik keyslar asosida rivojlantiriş metodikasi 77
Raxmatov Uçkun Ergaşeviç

5-6 yoşli bolalarda muammoli vaziyatlarni mustaqil yeçiş qobiliyatining tarkibiy qismlari va rivojlanganlik mezonlari 84
Tillayeva Vasila Öktam qizi

Milliy pedagogik meros vositasida bölajak pedagogika öqituvçilarida gender madaniyatini rivojlantiriş 89
Xayrullayeva Nigora Jamolxonovna

Bölajak ingliz tili öqituvçilari kasbiy refleksiyasining komponent tuzilmasi va uni pedagogik amaliyotda takomillaştirişning beş blokli modeli 93
Xodjayeva Nilufar Salimovna

Talabalarning kreativ kompetensiyalarini rivojlantirişga yönaltirilgan masala va maşqlar hamda ularning didaktik tavsifi 99
Xolmurodova Ozoda Suvonkulovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Inklyuziv ta'lim yönalişi talabalarining kompetentligini rivojlantirişda raqamli ta'lim resurslaridan foydalaniş usuli 107
Kazakbayeva Mariya Alimkulovna

Birinçi kurs talabalarining jismoniy faolligini rivojlantirişda mustaqil maşğulotlarni rejalaştiriş va pedagogik nazoratning özaro boğliqligi 111
Jovshikov Mirkamol Nishonboyevich

Özbekiston maktablarida pedagogik konfliktlar tipologiyasi: nazariy va empirik tahlil 116
Umarova Zuxra Abduraxmanovna

Yer osti plastik quvurlarining zöriqiş-deformatsiya holatiga içki bosim va yotqiziş çuqurligining ta'siri 120
E. Abdimo'minov

Rivojlanişida turli xil nuqsonlari bölgan bolalarning jismoniy va psixik rivojlanişi uyğunligini ta'minlaşning integrativ korreksion-pedagogik tizimi 126
Umarova Mehriniso Ibragim qizi

Birinçi darajali taqqoslamalar va qoldiqlar haqidagi xitoy teoremasining algoritmik hamda kriptografik modifikatsiyalari 131
Turayev Ziyavutdin Uktamxonoviç, Avazmurodova Mehribon Şarif qizi, Abdumajidova Xuşbarno Xurşid qizi

Символика света и тьмы в древнерусской литературе (лексический и семантический анализ) 137
Пардаева Дилфуза Раимовна, Эшмуродова Иноятхон

Boshlanğiç maktablarda öqituvçi va öquvçi munosabatlariga ikki tomonlama yondaşuv 141
Xayitova Zilola Maxmudjonovna

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarini öquvçilarda tanqidiy fikrlaşni rivojlantirişga tayyorlaşda fanlararo integratsiyaning nazariy-metodologik asoslari 145
Ergasheva Surayyo Tulqinovna

Sinf rahbari faoliyatini taşkil etiş 153
Toşov Muxiddin Jöraboyeviç

Yoşlar vatanparvarlik tarbiyasini takomillaştirişning pedagogik mexanizmlari 159
Abdunazarov Abduqodir Odiloviç

"Sutemizuvçilar sinfi" mavzusini muammoli-vaziyatli topşiriqlar asosida öqitiş orqali öquvçilarning fikrlaşini rivojlantiriş metodikasi 162
Eşemov Abdurahim Ravşan öğli

Maktabgaça yoşdagi bolalarda sensor rivojlanişning pedagogik va psixologik asoslari 168
Tohirova Sitora Tohir qizi

Öspirinlik davridagi şaxsiy inqirozlar va ijtimoiy yetuklik dinamikasi 173
Xudoyqulova Şoira Husanovna

Umumiy örta ta'limda şaxsiylaştirilgan ta'lim va individual yondaşuvning pedagogik mohiyati 177
Muminova Dilşodaxon Abduvaxitovna

Tasviriy san'at ta'limida talabalarning kreativ kompetensiyalarini rivojlantirişda raqamli texnologiyalarning pedagogik imkoniyatlari 182
Nuşarov Bobir Bolbekoviç

Şarq mutafakkirlari merosi asosida bölajak öqituvçilarning intellektual madaniyatini falsafiy rivojlantiriş 185
Jasurbek Qurbonov

Boşlanğiç ta'lim jarayonida ijodiy tafakkurni rivojlantirişga xizmat qiluvçi an'anaviy va innovatsion metodlar 188
Dadajonova Aziza Abdurazzoq qizi

Irodaviy sifatlarning ontogenetik rivojlaniş xususiyatlari va şaxsning talabgorlik darajasi bilan özaro boğliqligi 194
Ötkir Jörayev Toşpölatoviç

Yangi Özbekiston şaroitida maktabgaça ta'lim taşkilotlarida bolalar nutqini rivojlantirişning innovatsion pedagogik yondaşuvlari 199
Qurolova Yulduz Karim qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalarning 4C könikmalarini STEAM talim texnologiyasi asosida rivojlantiriş 202
Umarova Feruzabonu Bobir qizi, Orasta Eşmirzayeva Doniyor qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Adabiyot darslarida differensial yondaşuv: Isajon Sultonning "Otamga nimadir böldi" hikoyasi misolida..... 207
Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarini intellektual rivojlantirişning pedagogik imkoniyatlari..... 211
Saliyeva Saidaxon Axmadqul qizi

Bölajak öqituvçilarda ma'naviy kompetentlikni rivojlantirişda tarbiyaviy işlar metodikasi fanini öqitişning aksiologik va deontologik imkoniyatlari 214
Şaxayev Bauirjan Seytgaliyeviç

Raqamli makonda tahdidlarning oldini olişning ma'naviy omillari..... 218
Yusubov Jamşid Qadamoviç, Şodmonqulova Dildora Toşpölatovna

Abdurauf Fitrat korpusidagi yuqori çastotali sözlar tahlili..... 222
Alimbekova Mavjuda Xalimjon qizi

The Role of Critical Thinking and Ethical Education in Protecting Society From AI-Driven Manipulation 227
Kodirova Munavvar Ganijonovna

Sun'iy intelekt vositalari yordamida boşlanğiç sinflarda interaktiv ta'limiy öyinlardan foydalaniş metodikasi (2-sinf matematika fani misolida)..... 238
Abloqulov Jaloliddin Nematillo öğli, Şermuxammedov Abdulatif Abdişukur öğli, Qosimova Rayxon Begimqul qizi

Diagnostik yondaşuv asosida öquvçilarning ijodkorlik kompetentligini rivojlantiriş..... 243
Muhamadiyeva Nargiza Qudratovna

Bolani maktab ta'limiga tayyorlaşda rivojlantiruvçi öyinlardan foydalaniş samaradorligi..... 247
Nargiza Ergaşeva Ibrohimovna, Jiyanbayeva Matlyuba Kambaraliyevna

Alişer Navoiy ijodida ma'rifiy-adabiy mavzularni yoritişda ruboiy janrining örni..... 252
Eşniyazova Maysara, Kobilov Namoz

A Methodological Framework For Assessing the Impact of Design Thinking on English Speaking Skills Among Surdopedagogy Students 259
Rajabova Muniskhon Rajab qizi

Early Arithmetic Through Story Problems: A Problem-Type Framework and Strategy Progression for Teaching Addition and Subtraction in Preschool..... 264
Musurmonova Ma'mura Oman qizi

Нейрокогнитивные и цифровые основания методической подготовки будущих учителей русского языка: анализ отечественных и зарубежных исследований 268
Изатова Мадина Мусаевна

Talabalarning ijtimoiy-madaniy kompetensiyalarini şakllantiriş jarayoni 275
Maxmudova Fotima Şamşidinovna

Oliy ta'lim talabalarida ingliz tilini mustaqil örganiş kompetensiyasini sun'iy intellekt vositasida rivojlantirişning konseptual modeli 280
Ulmasbayeva Malika Alisherovna

Boşlanğiç sinflarda tasviriy san'at maşğulotlarining tahlili 285
Abdullayeva Halima Agzamovna

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarining kommunikativ könikma böyiça metodik tayyorgarligini takomillaştiriş 290
Abdiyeva Q. A.

Özbekistonda oilaviy boğçalar: paydo bölişi, huquqiy asoslari va rivojlaniş tendensiyalari..... 294
Yuldosheva Feruza Yaşin qizi

Avestaning bola tafakkurini şakllantirişdagi roli 299
Murodova Gulmira Muxiddin qizi

Kiçik maktab yoşidagi öquvçilarni tabiatga qiziqtiriş asosida tadqiqotçilik könikmalarini şakllantirişning didaktik mazmuni 303
Elmuratova Dilrabo Muhammatovna, Jabbarova Şahodat Ibrohim qizi

Harbiy xizmatni ötab qaytgan talabalarning oliy ta'lim muhitiga moslaşuvini pedagogik qöllab-quvvatlaş.... 308
Jarimbetov Qutlimurat

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Maktabgaça ta'lim taşkilotlarida moliyaviy boşqaruv samaradorligini oşirişda direktorlarning moliyaviy kompetensiyalarini rivojlantiriş 313
Usanov Zafar Beknazaroviç

Влияние цифровой образовательной среды на социально-психологическую адаптацию обучающихся с особыми образовательными потребностями 317
Рузметова Хилола Абдушориповна, Рузметова Наргиза Ахмедовна

Mustaqil ta'limda kreativ kompetensiyani rivojlantiriş: öz-özini boşqariş va metakognitiv könikmalarning nazariy-pedagogik asoslari 321
Shukurov Xursan Gadoyeviç

Maktabgaça yoşdagi bolalarda kitobxonlik madaniyati va badiiy-estetik didni şakllantirişning pedagogik asoslari 326
Jörayeva Nargiza Tairovna, Tilavbekova Uljan

Paporotniklarning (Polypodióphyta), tuzilişi, rivojlanişi va köpayiş bosqiçlarini örganiş 330
Mutalov Karimjan Abduraximoviç

Методика обучения базовым элементам гимнастики младших школьников на основе сюжетных и подвижных игр 334
Хасанова Галина Мамутовна

Milliy kontentlar vositasida boşlanğiç sinf öquvçilarining soğlom dunyoqaraşini rivojlantiriş mexanizmlari 340
Olimjonova Nozimaxon Dilşod qizi

Logoritmik texnologiyalardan foydalaniş: logopedik amaliyotda zamonaviy yondaşuvlar va metodik tavsiyalar 346
Kurbanova Zaynab Jurakulovna

Özbekistonda gimnastika sport turining tarixiy rivojlanişi va zamonaviy tendensiyalari 351
Jumayev Abdilxakim Turdiyevich

Boksçilarning musobaqa faoliyatida texnik-taktik harakatlar samaradorligining tahlili 354
V. D. Anaşov

Alifbe darslarida muammoli vaziyatlar asosida öquvçilarning fikrlaş faolligini rivojlantiriş metodikasi 358
Omarova Surayyo Rustamjon qizi

Ilm, ruhiyat va axloqiy tarbiya: avloniy, ibn sino va forobiy qaraşlari uyğunligi 364
Karamatova Dilfuza Sadinovna, Fayzullayeva Iroda Togayevna

Bola subyektliligi şakllanişida onaning psixologik farovonligining örni 369
Abdusattorova Malika Olim qizi

Innovatsion ta'lim şaroitida bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarining faoliyatini rivojlantiriş 374
Buvrayev Akram Rustam öğli

Bölajak tarbiyaçilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantiriş metodikasi 378
Rizayeva Gulnora Botirovna, Sodiqova Şahnoza Bilolovna

Maktabgaça ta'limda milliy tarbiya asosida yoş avlodni tarbiyalaşning samaradorligi 383
Nuritdinova Xurshida Narpulatovna, Bobomurodova Sevinch Abduğaniyevna

Sun'iy intellektli virtual suhbatdoş orqali eşitişda nuqsoni bölgan bolalarning muloqot könikmalarini rivojlantiriş 388
Mavlonova Dilafro'z Qiryigit qizi

Şarq mutafakkirlarining pedagogik qaraşlarini raqamli resurslar yordamida öquv jarayoniga integratsiya qiliş 393
Raximova Madina Xasanovna

Ta'lim sifatini boşqarişning zamonaviy mexanizmlari 399
Masharipova Maksuda Beknazarovna, Xabibullayeva Go'zalxon Xabibullayevna

Fikr yuritiş tezligining ösmirlar dunyoqaraşining şakllanişiga ta'siri 404
R. A. Abdurasulov, M. Şodmonqulova

Kasbiy ustanovkalar va kasbiy identifikatsiya: nazariya, tajriba va istiqbollar 407
Raximova Möminaxon Zokirjonovna

Bölajak tarbiya fani öqituvçilarini 4K modeli asosida innovatsion tarbiyaviy faoliyatga tayyorlaş metodikasini takomillaştiriş 414
Ibrohimova Sunbula Asilbek qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Eyler funksiyasining multiplikativ xossalari va uning sonlar nazariyasidagi tatbiqlari 419
Muxidinova Sevinç Umidilla qizi, Xakimova Yulduz Nodirbek qizi

Kiçik yoşdagi (1–3 yoş) bolalarning nutqning rivojlanişi va ularda nutq va motorikani pedagogik rağbatlantiriş 422
Abdulxamitova Gulmiraxon Obidjon qizi

Nutqi töliq rivojlanmagan bolalarni savodga örgatişning nazariy asoslari 427
Xudoyqulova Rano Aqmuradovna

Boşlanğiç sinf darsliklarida kommunikativ kompetensiyani rivojlantiruvçi maşqlar tizimini takomillaştiriş 431
Oçilova Marg'uba Raxmatovna

ILM, RUHIYAT VA AXLOQIY TARBIYA: AVLONIY, IBN SINO VA FOROBIY QARAŞLARI UYĞUNLIGI

Karamatova Dilfuza Sadinovna
Nizomiy Ganjaviy nomidagi Özbekiston milliy pedagogika universiteti
"Boşlanğiç ta'lim pedagogikasi" kafedrasi dotsenti

Fayzullayeva Iroda Togayevna
Nizomiy Ganjaviy nomidagi Özbekiston milliy pedagogika universiteti
Maktabgaça va boşlanğiç ta'lim fakulteti magistranti, Toşkent, Özbekiston

Annotatsiya: Maqolada ilm oliş fazilati, inson ruhiyatining mohiyati va axloqiy tarbiyaning psixologik asoslari örtasidagi bağliqlik milliy ma'naviy merosimizning tört manbasi asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot materiali sifatida Abdulla Avloniyning "Millat haykaliga xitob" şe'ri, Ibn Sinoning inson ruhiyatiga bergan ta'rifi, Forobiyning "Baxtga yöllanma" asaridagi 30-yöllanma hamda "Bola odobi bilan aziz" qöllanmasidagi "Ilm oliş fazilati" bobi olingan. Tadqiqotda matnli tahlil, qiyosiy-tarixiy va tizimli yondaşuv metodlaridan foydalanildi. Natijada manbalardagi ğoyalar "ilm – ruhiyat – xulq" mantiqiy zanjiriga birlaşişi aniqlandi: ilm yaxşi-yomonni farqlaş qobiliyatini beradi, ruhiyat biliş va amal qilişning manbai böladi, xulq esa zavq orqali şakllanadi. Uşbu xulosalar asosida oila va ta'lim muassasalarida axloqiy tarbiyani taşkil etiş böyiça beşta amaliy tavsiya işlab çiqildi.

Kalit sözlar: ilm, ruhiyat, axloqiy tarbiya, zavq, jaholat, Avloniy, Ibn Sino, Forobiy.

Abstract: The article analyzes the relationship between the virtue of acquiring knowledge, the essence of the human soul and the psychological foundations of moral education on the basis of four sources of the national spiritual heritage. The research material includes Abdulla Avloniy's poem "Address to the Monument of the Nation", Ibn Sina's definition of the soul, the 30th guideline of al-Farabi's "The Guide to Happiness" and the chapter "The Virtue of Acquiring Knowledge" from the manual "A Child Is Precious for Good Manners". Textual analysis and comparative-historical and systemic approaches were applied. The ideas of the sources were found to form the logical chain "knowledge – soul – behaviour": knowledge provides the ability to distinguish good from evil, the soul is the source of cognition and action, and behaviour is shaped through delight. Based on these findings, five practical recommendations for organizing moral education in the family and in educational institutions are proposed.

Key words: knowledge, soul, moral education, delight, ignorance, Avloniy, Ibn Sina, al-Farabi.

Аннотация: В статье на материале четырёх источников национального духовного наследия анализируется взаимосвязь достоинства приобретения знаний, сущности человеческой души и психологических основ нравственного воспитания. Материалом исследования послужили стихотворение Абдуллы Авлони "Обращение к памятнику нации", определение души, данное Ибн Синой, 30-е наставление из трактата аль-Фараби "Путь к счастью" и глава "Достоинство приобретения знаний" из пособия "Ребёнок дорог своими манерами". Использованы методы текстового анализа, сравнительно-исторический и системный подходы. Установлено, что идеи источников объединяются в логическую цепь "знание – душа – поведение": знание даёт способность различать добро и зло, душа является источником познания и действия, а поведение формируется через наслаждение. На основе выводов разработаны пять практических рекомендаций по организации нравственного воспитания в семье и образовательных учреждениях.

Ключевые слова: знание, душа, нравственное воспитание, наслаждение, невежество, Авлони, Ибн Сина, аль-Фараби.

KIRIŞ

Bugungi kunda yoşlar tarbiyasi, ularning ma'naviy yetukligi va bilimga intilişi davlat siyosatining ustuvor yönalişlaridan biridir. Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi [1] va 2026-yilda tasdiqlangan yoşlarni milliy qadriyatlarga sadoqat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalaş dasturi [2] tarbiya jarayonida milliy ma'naviy merosga tayanişni talab etadi; xususan, dasturda 7–18 yoşli öquvçilarda ma'naviy merosni örganiş va mas'uliyatni şakllantiriş vazifasi belgilangan [2].

Ma'lumot oliş imkoniyatlari kengaygan bir paytda tarbiyaning mazmuni, ya'ni bilim va axloq örtasidagi bağliqlik masalasi yanada dolzarb tus oladi. Çunki bilim faqat axborot yiğiş emas, balki şaxsning dunyoqaraşi, irodasi va xulqini şakllantiruvçi küçdir. Milliy tafakkurimiz tarixida bu masalaga turli davrlarda murojaat qilingan. IX–X asrlarda yaşagan Forobiy xulq-atvorning ruhiy mexanizmlarini tahlil qilgan bölsa, Ibn Sino insonning ruhiy olamini tabiat va aql qonuniyatlari bilan bağlab talqin etgan. XX asr boşida esa Abdulla Avloniy ilm va ma'rifatni millatning najot yöli deb e'lon qildi. Bu üç mutafakkirning qaraşlari bir-birini töldiradi va bugungi tarbiya amaliyoti üçün mustahkam nazariy poydevor yaratadi.

Mutafakkirlarning tarbiyaviy qaraşlari alohida-alohida keng örganilgan bölsa-da, ularning ilm, ruhiyat va xulq haqidagi ğoyalari yagona tizim sifatida, zamonaviy tarbiya qöllanmasi bilan qiyosan kam tahlil qilingan. Ilm oliş fazilati, inson ruhiyati va axloqiy tarbiya örtasidagi bağliqlikni tört manba asosida yoritiş va undan kelib çiqadigan pedagogik tavsiyalarni işlab çiqişdir. Ilmning inson va jamiyat hayotidagi örnini aniqlaş; Avloniy şe'ridagi uyğoniş ğoyasini tahlil qiliş; Ibn Sino ta'rifidagi ruhiyat talqinini yoritiş; Forobiyning zavq va xulq haqidagi fikrlarini bugungi pedagogika bilan bağlaş.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

Abdulla Avloniyning hayoti va ijodi B. Qosimov tadqiqotlarida keng yoritilgan [3]. Uning "Turkiy guliston yoxud axloq" asari [4] özbek milliy pedagogikasining asosiy manbalaridan biri sifatida sönggi yillarda S. Samadova [5] va Q. Tölanboyeva [6] işlarida tarbiyaviy va axloqiy-falsafiy jihatdan tahlil qilingan. Uşbu tadqiqotlarda Avloniy merosi asosan tarixiy-pedagogik va falsafiy nuqtayi nazardan örganilib, uning şe'riyatidagi ilmga da'vat ğoyasi tarbiya psixologiyasi bilan kam bağlangan.

Ibn Sinoning ruh haqidagi ta'limoti xorijiy şarqşunoslikda F. Rahman tomonidan "Kitob an-najot" asarining psixologiyaga oid qismi tarjimasi va şarhi asosida örganilgan [7]; bu qaraşlarning zamonaviy talqini islom psixologiyasiga oid manbalarda ham beriladi [8]. Forobiyning axloqiy tarbiya, odat va xulqni özgartiriş haqidagi fikrlari "Baxtga yöllanma" asarida izçil bayon etilgan [9]. Mutafakkirlar merosidan boşlanğiç sinf öquvçilarining axloqiy tarbiyasida foydalaniş masalasi Y. Kubayeva tomonidan körib çiqilgan [10].

Xorijiy pedagogikada T. Likona xarakter tarbiyasini axloqiy bilim, axloqiy his va axloqiy xatti-harakatning yaxlit birligi sifatida talqin qilgan [11]; R. Rayan va E. Desi esa içki motivatsiyaning barqaror xulqni şakllantirişdagi örnini asoslagan [12]. Biroq körib çiqilgan işlarda Avloniy, Ibn Sino va Forobiyning ilm, ruhiyat va xulq haqidagi qaraşlari yagona tarbiyaviy model sifatida qiyosan tahlil etilmagan. Mazkur maqola ana şu böşliqni töldirişga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot materiali sifatida tört manba tanlandi: "Bola odobi bilan aziz" qöllanmasidagi "Ilm oliş fazilati" bobi [13], Abdulla Avloniyning "Millat haykaliga xitob" şe'ri [14], Ibn Sinoning ruhiyat ta'rifi [8] va Forobiyning "Baxtga yöllanma" asaridagi 30-yöllanma [9]. Manbalar üç mezon asosida saralandi: ilm, ruhiyat yoki xulq masalasiga bevosita bağişlangani; turli tarixiy davrlarni (X–XI asrlar, XX asr boşi va hozirgi davr) aks ettirişi; bugungi tarbiya amaliyotida qöllaş imkoniyati.

Tahlil üç bosqiçda olib borildi.

Birinçi bosqiçda har bir manbadan ilm, ruhiyat va xulqqa oid tayanç fikrlar ajratib olindi (matnli tahlil).

Ikkinçi bosqiçda bu fikrlar özaro hamda zamonaviy pedagogik-psixologik tuşunçalar bilan soliştirildi (qiyosiy-tarixiy tahlil).

Üçinçi bosqiçda umumiy qonuniyatlar aniqlanib, ular yagona mantiqiy zanjir va amaliy tavsiyalarga birlaştirildi (tizimli yondaşuv).

TAHLIL VA NATIJALAR

Ilm tuşunçasi tarbiya nazariyasining markazida turadi. "Bola odobi bilan aziz" kitobining "Bolalar luğati" qismida ilmga quyidagiça ta'rif berilgan: "Ilm – bilim, ma'lumot, biliş, idrok etiş (har bir narsaning asl mohiyatini örganiş ilmdir)" [13]. Ta'rifdagi diqqatga sazovor jihat şundaki, ilm oddiy ma'lumot töplaş emas, balki narsaning "asl mohiyatini" anglaş sifatida tuşuntirilgan. Bu esa bilim va idrok örtasidagi uzviy aloqani körsatadi. Mazkur manbada ilmning hayotdagi örni obrazli ifodalangan: "Hayotda har bir narsani oçadigan kalit bor. Barça yutuq va muvaffaqiyatlar kaliti ilmdir" [13]. Kalit timsoli ilmni yopiq eşiklarni oçuvçi vosita sifatida körsatadi: ilmsiz inson imkoniyatlari ham, iste'dodi ham yaşirin qolaveradi. Şu bois qöllanmada bolaga töğridan-töğri murojaat qilinadi: "Sen ilm olişga intil" [13]. Murojaatning sababi ham izohlanadi: ilm tufayli bola yaxşi-yomonning farqini ajrata oladi, ya'ni ilm axloqiy tanlov qobiliyatini şakllantiradi.

Ilmning eng muhim vazifalaridan biri - insonni boşqa jonzotlardan ajratib turuvçi mezonni belgilaşdir. Qöllanmada bu fikr oddiy, ammo ta'sirçan misolda berilgan: agar ilm bölmasa, hayvon ham ovqat yeydi, suv içadi va uxlaydi, ya'ni jismoniy ehtiyojlar jihatidan inson bilan hayvon örtasida farq qolmaydi. Muallif farqni quyidagiça belgilaydi: "Oradagi farq: ilmda, yaxşi-yomonni ajrata oliş va bir-biriga madaniyat bilan muomala qilişdadir" [13]. Demak, ilm ikki vazifani bajaradi: birinçisi - aqliy (yaxşi-yomonni farqlaş), ikkinçisi - ijtimoiy (madaniyatli muomala).

Biroq ilm yolğiz özi kifoya qilmaydi. Qöllanmada bu masalaga alohida urğu berilgan: "Ilm oliş bilan birga odob-axloqli ham böliş kerak" [13]. Ilm egallab, xulqi yomon bölgan, odamlar bilan janjallaşib yuradigan va boşqalarga ozor beradigan kişining egallagan ilmidan foyda yöqligi ta'kidlanadi. Şu tariqa ilm va axloq bir-biridan ajralmas ikki qanot sifatida talqin etiladi. Bu qaraş an'anaviy Şarq pedagogikasining asosiy tamoyili bölib, quyida körib çiqiladigan mutafakkirlar merosida ham mustahkam örin egallagan. Ilm yana bir jihati bilan ahamiyatli: u amalga yönaltirilgan bölişi kerak. Qöllanma muallifi insonning yetuklik darajasiga erişişi üçün ilm olişi va unga amal qilişi zarurligini alohida qayd etadi. Amal qilinmagan bilim nazariy qolib, şaxs kamolotiga ta'sir körsatmaydi. Şu nuqtada ilm masalasi axloqiy tarbiya masalasiga ötadi: ilm – xulqning poydevori, xulq esa ilmning mevasidir.

Avloniy şe'rida uyğoniş va ilmga da'vat

Ilm va ma'rifatni millat taqdiri bilan bağlagan mutafakkirlar orasida Abdulla Avloniy alohida örin tutadi. Uning "Millat haykaliga xitob" şe'ri jadidçilik harakatining asosiy ğoyasini - jaholat uyqusidan uyğoniş zarurligini ifodalaydi. Avloniy şe'rda millatga murojaat qilib, uni uyquni tark etişga çaqiradi: "Yotma, millat, uxlama, bedorlaşayluk" [14]. Şoir uyqu va ğaflat timsollarini takrorlanuvçi ramz sifatida qöllaydi va millat üçün uyğoniş pallasi kelganini aytadi: "Yotmoq bölsa xöb yotding, endi turmoq zamoni" [14]. Xuddi şu örinda uyqu, ğaflat va yalqovlik "jaholatning nişoni" deb baholanadi. Bu örinda jaholat faqat savodsizlik emas, balki fikrsizlik, harakatsizlik va befarqlik majmui sifatida talqin qilinadi. Demak, Avloniy üçün ilmning qarama-qarşi tomoni şunçaki bilimsizlik emas, balki ruhiy holat - ğaflatdir.

Şe'rning ikkinçi muhim ğoyasi - ilm bilan dunyoga yuz tutiş zarurati. Muallif zamonaviy dunyo taraqqiyotini öz millati ahvoli bilan soliştiradi: "Olam nurga tölganda, bizlar vulqon içida" [14]. Nur va qoronğulik qarama-qarşiligi ilm va jaholat ziddiyatining badiiy ifodasidir. Keyingi misrada esa mazkur kontrast yanada keskinlaşadi: "Barça çiqdi sohilga, bizlar töfon içida" [14]. Boşqa xalqlar taraqqiyot sohiliga çiqqan bir paytda millat hamon töfonda qolayotgani açiniş bilan ta'kidlanadi.

Avloniy millatning ahvolini ham oçiq aytadi: millat "tilsiz, işsiz, bilimsiz, bemor" deb ta'riflanadi va bunday holatda oh-u fiğon, faryod heç qanday natija bermasligi qayd etiladi. Şoir yiği-siği bilan emas, iş bilan, ya'ni bilim va mehnat bilan najot topiş mumkinligini uqtiradi. Şu bois u millatni dunyoga "diqqat bilan" boqişga, ğaflatdan voz keçişga çorlaydi. Bu da'vat bugungi kunda ham dolzarb: har qanday jamiyat taraqqiyoti uning a'zolarining bilimga intilişi, özgarişlarni kuzatişi va ularga mas'uliyat bilan javob berişi bilan ölçanadi.

Avloniy şe'ridagi pafos "Bola odobi bilan aziz" kitobidagi tavsiyalar bilan uyğunlaşadi. Kitobda ilm oliş şaxsiy fazilat sifatida, şe'rda esa millat miqyosidagi vazifa sifatida talqin etiladi. Birinçisi individ darajasidagi, ikkinçisi ijtimoiy darajadagi ilm konsepsiyasi bölib, ular birgalikda tarbiyaning ikki bosqiçini ifodalaydi: avval şaxs ilm olişga örgatiladi, söng uning bilimi millat manfaatiga xizmat qiladi.

Ibn Sino: inson ruhiyati va uning mohiyati

Ilm va tarbiya haqida gapirganda, tarbiya obyekti bölgan insonning ruhiy olamini tuşunmay bölmaydi. Bu borada Ibn Sinoning qaraşlari katta ahamiyatga ega. Ruhiyat mavzusiga bağişlangan manbada Ibn Sino inson ruhiyatiga quyidagi ta'rifni bergani qayd etiladi: "u tabiiy mexanik tana üçün birlamçi kamolotdir" [8]. Ta'rifning mohiyati şuki, ruh tanadan alohida yaşovçi mavhum narsa sifatida emas, balki tananing hayotiy va faoliyat körsatuvçi "kamoloti" (şakli, tugalligi) tarzida tuşuntiriladi. Boşqaça aytganda, jism ruh orqali öz vazifasini bajaradi. Ruhning bunday ta'rifi Ibn Sinoning "Kitob an-najot" asaridagi ruh haqidagi ta'limotida ham bayon etilgan [7].

Mazkur ta'rifning davomida ruhning ikki yönalişdagi faoliyati körsatiladi. Manbada ta'kidlan şiça, bir jihatdan ruh "tanlaş va xulosa çiqariş orqali amallarni bajaradi", boşqa jihatdan esa umumiy narsalarni idrok etadi [8]. Bu ikki vazifa pedagogika nuqtayi nazaridan benihoya muhim.

Birinçisi - **amaliy aql:** inson tanlaydi, qaror qabul qiladi va harakat qiladi.

Ikkinçisi - **nazariy aql:** u umumiy tuşunçalarni anglaydi, ya'ni ilm bilan şuğullanadi. Demak, ruhning ikki qirrasi - biliş va amal qiliş - bir şaxsning ikki jihatidir.

Bu talqin yuqorida körilgan ğoyalar bilan mantiqan bağlanadi. Agar ilm "asl mohiyatni idrok etiş" bölsa [13], u ruhning nazariy faoliyati bilan mos keladi. Agar axloq yaxşi-yomon örtasida tanlaş va unga amal qiliş bölsa, u ruhning amaliy faoliyatiga töğri keladi. Şunday qilib, ilm va axloq inson ruhiyatidagi ikki funksiyaning taşqi körinişi sifatida namoyon böladi. Tarbiyaning vazifasi ham ularni mutanosib rivojlantirişdan iborat.

Manbada inson ruhiyatining qadri haqida ham muhim fikr bor: Alloh taolo inson ruhiyati bilan qasam içgan, çunki u Alloh yaratgan xalqining eng buyugidir [8]. Bu fikr ruhiy olamga yuksak e'tibor qaratiş zarurligini anglatadi. Tarbiyaçi yoki ota-ona bolaning ruhiyatini e'tiborsiz qoldirsa, uning aqliy va axloqiy rivojiga ham putur yetadi. Şu bois zamonaviy pedagogika va psixologiyaning bola ruhiyati, uning ehtiyojlari va holatini hisobga oliş talabi Ibn Sino qaraşlari bilan hamohangdir.

Forobiy: zavq, könikma va xulq-atvorni yaxşilaş

Xulq-atvor ruhiy tabiatga tayanadi, degan nazariy xulosadan keyin uni amalda qanday özgartiriş mumkinligi savoli tuğiladi. Bu savolga Forobiy "Baxtga yöllanma" asarining "Axloqiy tarbiyaning muvaffaqiyati sirlari" bobidagi 30-yöllanmada javob beradi. Yöllanma "Amallar zavqi tufayli yengil tuyuladi" deb nomlangan [9].

Forobiy xulqni bir tarafdan ikkinçi tarafga yoki muvozanatga yönaltiriş usulini izlaydi. U şunday yozadi: "Endi biz xulqimizning bir tarafdan ikkinçi tarafga yoki muvozanatga qarab harakatlanişini osonlaştiradigan vosita sifatida nimani işlatişimiz kerakligini bilişimiz lozim" [9]. Bu örinda tarbiya tasodifiy jarayon emas, balki ongli tanlangan vosita orqali boşqariladigan jarayon sifatida körsatiladi. Forobiy xulqning özgarişini osonlaştiruvçi "vosita"ni topiş zarurligini ta'kidlaydi.

Uşbu vosita nima? Forobiy javobini aniq beradi: zavq. U fikrini quyidagiça bayon etadi: "Şuni aytamizki, yomon fe'l-atvorni bajariş zavq keltiradi deb öylaganimiz tufayli bizga yengil tuyuladi" [9]. Fikrning davomi ham şu qadar ahamiyatli: "Xuddi şuningdek, gözal işlar bizga aziyat keltiradi deb gumon qilganimiz bois ularni tark qilamiz" [9]. Forobiy bu ikki holatning umumiy sababini körsatadi: "Buning sababi biz har qanday fe'l-atvorimizda zavqlanişni maqsad qilamiz. Barça işlarimizda faqatgina zavqni qasd qilamiz" [9].

Bu fikrning pedagogik ma'nosi çuqur. Birinçidan, inson xulqini harakatlantiruvçi küç zavq (yoki zavq kutiş) ekani oçiq tan olinadi. Ikkinçidan, yomon odatlarning küçi ularning haqiqatan ham yaxşi ekanidan emas, balki ularni zavqli deb idrok etişimizdan kelib çiqişi körsatiladi. Üçinçidan, yaxşi işlarni qilmaslikning sababi ham ularning mohiyatida emas, balki biz ularni "aziyatli" deb tasavvur qilişimizda ekani aytiladi. Demak, muammo xulqning özida emas, balki zavq va aziyat haqidagi tasavvurimizda.

Bundan tarbiya üçün muhim amaliy xulosa çiqadi: yaxşi xulqni şakllantiriş üçün uni bolaga oğir majburiyat sifatida emas, balki içki qoniqiş va zavq manbai sifatida yetkaziş lozim. Bolaga faqat taqiq va buyruq bilan yondaşgan tarbiyaçi gözal işlarni aziyat bilan bağlab qöyişi, bu esa bolani yaxşilikdan uzoqlaştirişi mumkin. Aksinça, yaxşi işdan olingan quvonç, maqtov, boşqalarning minnatdorçiligi va içki xotirjamlik tuyğusi bola ruhida yangi, soğlom zavq manbalarini şakllantiradi.

Manbalar uyğunligi: "ilm – ruhiyat – xulq" zanjiri

Tahlil qilingan tört manbaning asosiy ğoyalari va ularning tarbiyadagi örni (1-jadval).

1-jadval: **Manbalardagi asosiy ğoyalar va ularning tarbiyadagi örni**

Manba	Asosiy ğoya	Tarbiyadagi örni
"Bola odobi bilan aziz" qöllanmasi	Ilm – barcha muvaffaqiyatlar kaliti; ilm odob-axloq bilan birga bölgandagina foyda beradi	Şaxs darajasida ilm va odob birligini şakllantiriş
A. Avloniy, "Millat haykaliga xitob"	Ğaflat va yalqovlik – jaholat nişoni; najot ilm va mehnatda	Ilmni millat miqyosidagi vazifa darajasiga kötariş
Ibn Sino, ruhiyat ta'rifi	Ruh – tananing birlamçi kamoloti; uning nazariy (biliş) va amaliy (tanlaş, amal qiliş) faoliyati	Biliş va amal qilişning psixologik asosini tuşuntiriş
Forobiy, "Baxtga yöllanma", 30-yöllanma	Xulqni harakatlantiruvçi küç – zavq; gözal işlar aziyatli deb tasavvur qilingani üçün tark etiladi	Yaxşi xulqni içki qoniqiş va quvonç bilan bağlaş

Jadvaldan körinadiki, manbalarning özaro bağliqligi quyidagi mantiqiy zanjirda namoyon böladi.

Birinçi böğin - **ilm.** Ilm yaxşi-yomonni farqlaş qobiliyatini beradi va insonni jismoniy ehtiyojlar darajasidan yuksaltiradi; Avloniy bu ğoyani millat miqyosiga kötaradi va ilmsiz uyğoniş ham, taraqqiyot ham yöqligini badiiy ifodalaydi.

Ikkinçi böğin - **ruhiyat.** Ibn Sino ta'rifiga köra, ruh tananing kamolidir va u ham tanlab amal qiliş, ham umumiy narsalarni idrok etiş qobiliyatiga ega; şu bois ilm va axloq ruhiyatning ikki yönalişidagi faoliyat natijasidir.

Üçinçi böğin - **xulq va zavq.** Forobiy bilim va ruhiy tabiatni amaliy tarbiya bilan bağlaydi: xulq zavq orqali şakllanadi, şu sababli tarbiyaçining vazifasi gözal işlarni zavqli qilib körsatişdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari Abdulla Avloniy, Ibn Sino va Forobiyning ilm, ruhiyat hamda axloqiy tarbiya haqidagi qaraşlari özaro uzviy bağliqligini körsatadi. Tahlil qilingan manbalarda ilm insonning yaxşi va yomonni farqlaş qobiliyatini rivojlantiruvçi, ruhiyat biliş va amaliy faoliyatni ta'minlovçi, xulq esa tarbiyaning amaliy natijasini ifodalovçi omil sifatida namoyon böladi.

Avloniy ilm va ma'rifatni millat taraqqiyotining muhim şarti sifatida talqin etsa, Ibn Sino inson ruhiyatining nazariy va amaliy jihatlarini asoslaydi. Forobiy esa xulq-atvorni şakllantirişda zavq va içki qoniqişning ahamiyatini körsatadi. Bu qaraşlar "ilm – ruhiyat – xulq" mantiqiy zanjiri orqali umumlaştiriladi.

Oila va ta'lim muassasalarida axloqiy tarbiya samaradorligini oşiriş üçün bilim va odob birligini ta'minlaş, bolaning ruhiy xususiyatlarini hisobga oliş, ijobiy xulqni rağbatlantiriş, milliy ma'naviy merosdan foydalaniş hamda olingan bilimlarni kundalik hayotda qöllaşga yönaltiriş tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar röyxati:

1. Özbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrdagi "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlaş va uni amalga oşiriş çora-tadbirlari töğrisida"gi 1059-son qarori. – URL: https://lex.uz/docs/4676839
2. Özbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2026-yil 28-yanvardagi "Uzluksiz ta'lim tizimida yoşlarni milliy qadriyatlarga sadoqat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalaş samaradorligini oşiriş dasturini tasdiqlaş töğrisida"gi 34-son qarori. – URL: https://lex.uz/uz/docs/-8022994
3. Qosimov B. Istiqlol qahramonlari – Abdulla Avloniy. – Toşkent: Ma'naviyat, 2009. – ISBN 978-9943-04-038-0.
4. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toşkent: Yoşlar naşriyot uyi, 2019. – 96 b.
5. Samadova S. S. Özbek milliy pedagogikasi asosçilaridan Abdulla Avloniy va uning "Turkiy guliston yoxud axloq" kitobi // NamDU ilmiy axborotnomasi. – 2025. – № 9. – URL: https://journal.namdu.uz/archive/2025-issue-9/maqola-47526-1756376387/pdf
6. Tölanboyeva Q. Yangi Özbekiston yoşlari tarbiyasida Abdulla Avloniyning "Turkiy guliston yoxud axloq" asarining axloqiy-falsafiy ahamiyati // Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2024. – B. 662–667. – DOI: 10.5281/zenodo.11669956
7. Rahman F. Avicenna's Psychology: An English Translation of Kitab al-Najat, Book II, Chapter VI. – London: Oxford University Press, 1952.
8. Xöjageldi Alimov. A'zamxon Abdurahmonov. Abdulloh Aliqulov / Islom psixologiyasi. – Toşkent: Trust and Support, 2026. – B. 39.
9. Forobiy. Baxtga yöllanma / Said Komil Muhammad Karim – Toşkent: Trust and Support, 2026. – B. 153.
10. Kubayeva Y. I. Boşlanğiç sinf öquvçilarining axloqiy tarbiyasini şakllantirişda mutafakkirlar merosidan foydalaniş. – URL: https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/28099
11. Lickona T. Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility. – New York: Bantam Books, 1991.
12. Ryan R. M., Deci E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being // American Psychologist. – 2000. – Vol. 55, No. 1. – P. 68–78. – DOI: 10.1037/0003-066X.55.1.68
13. Ziyovuddin Rahim / Bola odobi bilan aziz – Toşkent: Şarq, 2020. – B. 228–229.
14. Abdulla Avloniy / Jadid adabiyoti namoyandalari – Toşkent: Zabarjad Media, 2024. – B. 126–127.

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Aşurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovçi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №11(4)

© Materiallar köçirib bosilganda "Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida körsatilişi şart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan Özbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toşkent şahar, Yunusobod tumani 19-mavze, 17-uy.